DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

11. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 4

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Okulun astronomi kulübündeki öğrenciler, yaz tatilinde çevrim içi bir araya gelerek 12 Ağustos 2026'da Grönland, İzlanda ve İspanya'nın bazı bölgelerinden tam olarak gözlenen Güneş tutulmasını canlı yayından izledi. Kulübün danışman öğretmeni, tutulmanın hangi gün ve saatte, nerelerden gözleneceğinin astronomlar tarafından yıllar önce hesaplandığını ve tutulmanın hesaplanan anda gerçekleştiğini anlattı. Kulüp üyesi Arda ise "Demek ki astronomlar kaderi önceden bilebiliyor." yorumunu yaptı. Öğretmen, konuşmasını ders kitabında yer alan şu ayetle tamamladı: (Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

"Güneş ve ay bir hesaba bağlı (olarak hareket ederler)." (Rahman suresi 5. ayet)

Bilgi: Güneş ve Ay tutulmalarının tarihleri ve saatleri, gök cisimlerinin hareketlerini açıklayan yasalar kullanılarak yüzyıllar öncesinden hesaplanabilmektedir.

1.1. Güneş tutulmasını "kader", "kaza" ve "sünnetullah" kavramlarını birbiriyle ilişkilendirerek açıklayınız. (6 puan)

1.2. Arda'nın yorumunu ayetten de yararlanarak değerlendiriniz. (4 puan)

2. Zeynep'in annesi Aylin Hanım, bir süredir ağır bir hastalığın tedavisini görmektedir. Aylin Hanım, doktorunun önerdiği tedaviyi aksatmadan sürdürür, beslenmesine ve dinlenmesine özen gösterir. Her gün "Allah'ım, bana şifa ve sabır ver." diye dua eder. Zor günlerinde bile şikâyet etmeyen Aylin Hanım, kızına şöyle der: "Sağlığımın kıymetini hastalanınca daha iyi anladım. Bu hastalık benim için bir imtihan. Ben üzerime düşeni yapıyorum; Rabbimden gelene de razıyım." Annesinin bu tutumundan etkilenen Zeynep, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrendiği Hz. Eyyüb kıssasını hatırlar: Hz. Eyyüb malını ve sağlığını kaybetmiş, ağır bir hastalığa yakalanmış, buna rağmen hiç isyan etmemiş, şifa için Allah'a (cc) dua etmeyi ve O'na bağlılığını sürdürmüştür. Zeynep ayrıca şu ayeti okur: (Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele!" (Bakara suresi 155. ayet)

2.1. Aylin Hanım'ın hastalık karşısındaki tutumunu "hastalık-sağlık", "imtihan" ve "sabır" kavramları arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklayınız. (5 puan)

2.2. Aylin Hanım'ın hem tedavisini sürdürüp hem de dua etmesini "tevekkül" kavramıyla, "Rabbimden gelene de razıyım." sözünü ise "rıza" kavramıyla ilişkilendiriniz. (6 puan)

2.3. Aylin Hanım ile Hz. Eyyüb'ün hastalık karşısındaki tutumlarında ortak olan iki özelliği yazınız. (4 puan)

3. Okulun münazara kulübünde "İnsan yaptıklarından sorumlu mudur?" konusu tartışılmaktadır. Söz alan Tolga şöyle der: "Allah (cc) her şeyi önceden bilir. O hâlde ben ne yaparsam yapayım O'nun bildiği gerçekleşecektir. Yapacaklarım önceden bilindiğine göre yaptığım hatalardan ben sorumlu tutulamam." Ardından söz alan Melike, Tolga'nın görüşüne katılmadığını belirtir ve ders kitabından şu ayetleri okur: (Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

- "Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi; iki apaçık yolu (hayır ve şer yollarını) göstermedik mi?" (Beled suresi 8-10. ayetler)
- "... Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf suresi 29. ayet)

3.1. Tolga'nın akıl yürütmesindeki hatayı Allah'ın (cc) ilim sıfatı ile insanın iradesi arasındaki ilişki açısından açıklayınız. (7 puan)

3.2. Melike'nin okuduğu ayetlerden hareketle akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişkiyi açıklayınız. Açıklamanızı günlük hayattan bir örnekle destekleyiniz. (8 puan)

4. On altı yaşındaki Onur, son aylarda gecelerinin büyük bölümünü çevrim içi oyun oynayarak geçirmektedir. Sabahları okula geç kalmakta, okulun basketbol takımındaki antrenmanları kaçırmakta, ailesiyle de neredeyse hiç vakit geçirmemektedir. Ablası bu durumu konuşmak istediğinde Onur şöyle der: "Ben özgürüm. Kendi hayatım, kendi zamanım; kimseye zararım yok. İstediğim zaman bırakırım." Birkaç gün sonra bir hafta boyunca oyun oynamamaya karar veren Onur, bu kararına ancak bir gün uyabildiğini fark eder. Ablası ona Hz. Peygamber'in şu sözünü hatırlatır: (Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

"Beş şey gelmeden önce beş şeyin değerini iyi bilmelisin; ihtiyarlığından önce gençliğinin, hastalığından önce sağlığının, yokluğundan önce varlığının, meşguliyetinden önce boş vaktinin ve ölümünden önce hayatının." (Hakim, "Müstedrek", 341)

4.1. Onur'un "Kendi hayatım, kendi zamanım; kimseye zararım yok." sözünü özgürlüğün sınırları ile insanın kendisine ve çevresine karşı sorumlulukları açısından eleştirel bir bakışla değerlendiriniz. Değerlendirmenizde hadisten de yararlanınız. (8 puan)

4.2. Onur'un verdiği kararı uygulayamamasından hareketle "Ben özgürüm." sözünü İslam düşüncesindeki hürriyet anlayışına göre değerlendiriniz. (7 puan)

5. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, “Kim, ne kadar sorumlu?” adlı etkinlikte öğrencilerden aşağıdaki durumları incelemelerini ister. (Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

Durum	Açıklama
I	Dört yaşındaki Ela, parkta oynarken başka bir çocuğun kumdan yaptığı kaleyi yıkar.
II	Daha önce hiçbir sağlık sorunu yaşamamış olan otobüs şoförü Kemal Bey, yolculuk sırasında aniden fenalaşıp bayılır. Yavaşlayan otobüs, park hâlindeki bir araca çarpar.
III	İnşaat işçisi Yasin, havanın sıcak olduğunu söyleyerek emniyet kemerini takmadan yüksekteki iskelede çalışır.
IV	Şantiye şefi Cem Bey, iskelenin bazı korkuluklarının eksik olduğunu bildiği hâlde işin gecikmemesi için çalışmayı durdurmaz.

5.1. Her durumdaki kişinin, durumda anlatılan davranış ya da olaydan sorumlu tutulup tutulamayacağını belirleyiniz. Kararınızın gerekçesini akıl, irade ve özgürlük kavramlarıyla açıklayınız. (12 puan)

5.2. Durumları karşılaştırarak “İnsan, mutlak özgür değildir ve davranışlarında özgürce karar verebildiği ölçüde sorumludur.” yargısını değerlendiriniz. (7 puan)

5.3. III ve IV. durumlardaki davranışların doğurabileceği sonuçları bireysel ve toplumsal sorumluluk açısından karşılaştırınız. Her yıl 4-10 Mayıs tarihleri arasında düzenlenen İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası’nın amacını yazınız. (6 puan)

6. Üniversite sınavına hazırlanan Yiğit, her gün on dört saat ders çalışmayı öngören bir program hazırlar. Ancak akşamları babasının dükkânında da çalıştığı için programına uyamaz. Son deneme sınavında bildiği bazı soruları dikkatsizlik yüzünden yanlış yapar, bazı formülleri de unuttuğunu fark eder. Moralini bozan Yiğit "Programıma uyamıyorum; demek ki hiçbir şeyi başaramayacağım." der. Sınıf arkadaşı Burak ise "Ben zorlanınca bırakıyorum. Nasılsa Allah (cc) kimseye gücünün yetmediği şeyi yüklemez." der. Akşam Yiğit, Kur'an-ı Kerim mealinden Bakara suresinin 286. ayetini bulup okur: (Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

> *Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek dua ediniz): "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlamızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." (Bakara suresi 286. ayet)*

6.1. Ayetin mealinde geçen iki kavramı ve iki konuyu aşağıdaki tabloya yazınız. (4 puan)

Ayette Geçen Kavramlar	Ayette Geçen Konular
1.	1. .....
2.	2. .....

6.2. Ayetin mealindeki ifadeleri "Allah'ın (cc) kullarına bildirdiği ilkeler" ve "Kulun Rabbine yönelttiği dualar" başlıkları altında sınıflandırınız. Her başlığa en az iki ifade yazınız. (6 puan)

6.3. Ayetin mesajlarından hareketle Yiğit'in ve Burak'ın sözlerini değerlendiriniz. (10 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	DKAB.11.1.1. Kader ve kaderle ilgili kavramları yapılandırabilme	KB2.13. Yapılandırma
2	DKAB.11.1.1. Kader ve kaderle ilgili kavramları yapılandırabilme	KB2.13. Yapılandırma
3	DKAB.11.1.2. İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme	KB3.3. Eleştirel Düşünme
4	DKAB.11.1.2. İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme	KB3.3. Eleştirel Düşünme
5	DKAB.11.1.2. İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme	KB3.3. Eleştirel Düşünme
6	DKAB.11.1.3. Bakara suresinin 286. ayetinin mesajlarını anlamak için Kur'an-ı Kerim meallerine başvurabilme	DAB1. Temel Kaynakları Kullanma (DAB1.1. Kur'an-ı Kerim Meallerine Başvurma)

PUANLAMA TABLOSU						
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**TOPLAM**
10	*15*	*15*	*15*	*25*	*20*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 4** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 11. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. **Doğru cevap (1.1):** Üç ölçütün her biri ikişer puandır (2+2+2).

- Kader: Allah'ın (cc) sonsuz ilmi ve kudretiyle evrende gerçekleşecek her şeyi planlaması, takdir etmesi ve bir düzene göre belirlemesi olduğu; tutulmanın ne zaman ve nerede gerçekleşeceğinin de bu takdirin içinde yer aldığı belirtilmişse **(2 puan)**.
- Kaza: Takdir edilen bu planın zamanı geldiğinde gerçekleşmesi olduğu; tutulmanın 12 Ağustos 2026'da hesaplanan anda gerçekleşmesinin kazaya örnek olduğu belirtilmişse **(2 puan)**.
- Sünnetullah: Allah'ın (cc) evrene ve evrendeki varlıklara koyduğu değişmez kurallar ve tabiat kanunları olduğu; Güneş, Ay ve Dünya'nın hareketlerinin bu fiziksel yasalara göre gerçekleştiği ve kaderde belirlenen düzenin bu yasalar aracılığıyla işlediği ilişkilendirilmişse **(2 puan)**.

Kavramlar doğru açıklandığı hâlde aralarında ilişki kurulmamışsa toplam en fazla dört puan verilir.

Örnek doğru cevap (1.1): Allah (cc), sonsuz ilmi ve kudretiyle evrende olacak her şeyi önceden bilmiş, planlamış ve bir ölçüye göre belirlemiştir. Tutulmanın hangi gün ve saatte, nerelerden görüleceği de bu takdirin, yani kaderin içindedir. Bu planın zamanı geldiğinde, 12 Ağustos 2026'da gerçekleşmesi ise kazadır. Güneş, Ay ve Dünya, Allah'ın (cc) koyduğu değişmez yasalara göre hareket eder. Bu yasalara sünnetullah denir. Kaderde belirlenen düzen, sünnetullah sayesinde aksamadan işler ve takdir edilen olay zamanı gelince gerçekleşir.

Yanlış cevap (1.1): Kader ile kazanın tanımlarının yer değiştirilmesi (ör. kazanın "önceden planlama", kaderin "planın gerçekleşmesi" olarak açıklanması), tutulmanın tesadüfen gerçekleştiğinin söylenmesi ya da sünnetullahın "insanların koyduğu kurallar" olarak açıklanması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (1.2): İki ölçütün her biri ikişer puandır (2+2).

- Ayette Güneş ve Ay'ın bir hesaba bağlı hareket ettiğinin bildirildiği; astronomların tutulmayı önceden hesaplayabilmesinin Allah'ın (cc) evrene koyduğu düzenin ve yasaların (sünnetullahın) ölçülü ve değişmez olmasından kaynaklandığı, astronomların gözlem ve hesapla bu yasaların bir kısmını keşfettiği açıklanmışsa **(2 puan)**.
- Arda'nın yorumunun yanlış olduğu; yasaları bilerek bir olayı hesaplamanın kaderi bilmek anlamına gelmediği, kaderin Allah'ın (cc) geçmişi ve geleceği kuşatan sonsuz ilmine dayandığı, insanın bilgisinin ise sınırlı olup ancak keşfedebildiği yasalar ölçüsünde tahmin yapabildiği belirtilmişse **(2 puan)**. Ayetle ilişki kurulmadan yalnızca "Kaderi Allah'tan (cc) başkası bilemez." denilmişse bu ölçüt için bir puan verilir.

Örnek doğru cevap (1.2): Ayette Güneş ve Ay'ın bir hesaba bağlı olarak hareket ettiği bildirilir. Astronomlar, Allah'ın (cc) evrene koyduğu bu ölçülü ve değişmeyen yasaları gözlem ve hesap yoluyla keşfettikleri için tutulmanın zamanını önceden bulabilmişlerdir. Ancak bu, kaderi bilmek demek değildir. Kader, Allah'ın (cc) geçmişi ve geleceği kuşatan sonsuz ilmiyle her şeyi takdir etmesidir. İnsanın bilgisi ise sınırlıdır; astronomlar ancak keşfedebildikleri yasalar ölçüsünde bazı olayları hesaplayabilir. Bu nedenle Arda'nın yorumu doğru değildir.

Yanlış cevap (1.2): Arda'nın yorumunun doğru kabul edilmesi, astronomların hesaplarıyla tutulmanın zamanını belirlediğinin ya da değiştirebileceğinin ileri sürülmesi veya tutulmanın yasalarla değil tesadüfen gerçekleştiğinin söylenmesi yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. **Doğru cevap (2.1):** İki ölçüt sırasıyla iki ve üç puandır (2+3).

- Sağlığın Allah'ın (cc) insana verdiği bir nimet, hastalığın ise sağlığın geçici veya kalıcı olarak bozulması ve insanın dünyadaki imtihanlarından biri olduğu; Aylin Hanım'ın sağlığın kıymetini hastalanınca daha iyi anladığı belirtilmişse **(2 puan)**.
- Hastalığı bir imtihan olarak görmenin Aylin Hanım'ı sabra yönelttiği; sabrın hoşa gitmeyen ve insanı zorlayan durumlar karşısında Allah'a (cc) sığınarak direnç göstermek olduğu, ayette sabredenlerin müjdelendiği ve Aylin Hanım'ın şikâyet etmeden direnç göstermesinin sabra örnek olduğu neden-sonuç ilişkisi içinde açıklanmışsa **(3 puan)**. Kavramlar ilişkilendirilmeden ayrı ayrı tanımlanmışsa bu ölçüt için bir puan verilir.

Örnek doğru cevap (2.1): Sağlık, Allah'ın (cc) insana verdiği bir nimettir; hastalık ise sağlığın bozulmasıdır ve insanın dünyadaki imtihanlarından biridir. Aylin Hanım sağlığının kıymetini hastalanınca daha iyi anlamıştır. Hastalığını bir imtihan olarak gördüğü için zorluklara karşı sabırlı davranmakta, Allah'a (cc) sığınarak direnç göstermektedir. Yani hastalığı imtihan olarak kabul etmesi onu sabra yöneltmiştir. Ayette de Allah'ın (cc) insanları canlardan ve mallardan azaltma gibi zorluklarla denediği ve sabredenlerin müjdelendiği bildirilir.

Yanlış cevap (2.1): Hastalığın Allah'ın (cc) kişiye verdiği bir ceza olduğunun kesin olarak ileri sürülmesi, sabrın "hiçbir şey yapmadan beklemek" veya "tedaviyi bırakıp kaderine boyun eğmek" olarak açıklanması ya da kavramların durumla ilişkilendirilmeden sıralanması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (2.2): İki ölçütün her biri üçer puandır (3+3).

- Tevekkül: Tevekkülün yapılacak işte üzerine düşen görev için her türlü tedbiri alıp gereken çalışmayı yaptıktan sonra sonucu Allah'tan (cc) beklemek olduğu; tedaviyi aksatmamanın ve beslenmeye özen göstermenin tedbir, dua ederek şifayı Allah'tan (cc) beklemenin ise sonucu O'na bırakmak olduğu; tedavi ile duanın birbirinin yerine geçmediği, birlikte tevekkülü oluşturduğu açıklanmışsa **(3 puan)**.
- Rıza: Rızanın Allah'tan (cc) gelen sevindirici veya üzücü her şeyden hoşnut olmak, olumsuz durumları gönül rahatlığıyla karşılayıp isyan etmemek olduğu; Aylin Hanım'ın "Rabbimden gelene de razıyım." sözünün ve zor günlerinde şikâyet etmemesinin rızaya örnek olduğu açıklanmışsa **(3 puan)**.

Örnek doğru cevap (2.2): Tevekkül, insanın üzerine düşen her türlü tedbiri alıp çalıştıktan sonra sonucu Allah'tan (cc) beklemesidir. Aylin Hanım tedavisini aksatmayarak ve beslenmesine dikkat ederek tedbirini almış, dua ederek de şifayı Allah'tan (cc) istemiştir. Yalnızca dua edip tedaviyi bıraksaydı ya da yalnızca tedaviye güvenip Allah'a (cc) yönelmeseydi doğru bir tevekkül anlayışı göstermemiş olurdu. Rıza ise Allah'tan (cc) gelen iyi ya da kötü her duruma gönül rahatlığıyla razı olmak, isyan etmemektir. Aylin Hanım'ın zor günlerinde şikâyet etmemesi ve "Rabbimden gelene de razıyım." demesi rızaya örnektir.

Yanlış cevap (2.2): Tevekkülün "tedbir almadan sonucu Allah'a (cc) bırakmak" olarak açıklanması, dua edildiği için tedaviye gerek olmadığının ya da tedavi görüldüğü için duaya gerek olmadığının ileri sürülmesi, rızanın "başa gelen olumsuzluklara üzülmemek ve hiçbir çaba göstermemek" olarak açıklanması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (2.3): Her doğru özellik iki puandır (2+2). Örnekler: Hastalığa sabırla katlanmak; isyan etmeyip başına gelene razı olmak; şifa için Allah'a (cc) dua etmek; hastalığı bir imtihan olarak görmek; zor durumda da Allah'a (cc) bağlılığını sürdürmek.

Örnek doğru cevap (2.3): İkisi de hastalığa sabırla katlanmış ve isyan etmemiştir. İkisi de şifa için Allah'a (cc) dua ederek O'na olan bağlılıklarını sürdürmüştür.

Yanlış cevap (2.3): Metinde yer almayan ya da tutumla ilgisi olmayan özelliklerin (ör. ikisinin de zengin olması, ikisinin de aynı hastalığa yakalanması) yazılması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. **Doğru cevap (3.1):** Üç ölçüt sırasıyla iki, üç ve iki puandır (2+3+2).

- İlim sıfatının Allah'ın (cc) geçmişi ve geleceği kuşatan mutlak bilgisi olduğu, O'nun duyular âlemine ve duyu ötesine ait bütün nesne ve olayları bildiği belirtilmişse **(2 puan)**.
- Allah'ın (cc) insanın yapacaklarını bilmesinin insanı o davranışa zorlamadığı; Allah'ın (cc) insanın kendi özgür iradesiyle ne seçeceğini bildiği ama seçimi insana bıraktığı, insanın tercihine göre de sonuçları yarattığı açıklanmışsa **(3 puan)**. Yalnızca "Bilmek zorlamak değildir." yazılıp açıklanmamışsa bir puan verilir.
- Bu nedenle Allah'ın (cc) ilim, irade ve kudret sıfatlarının insanın akıllı, özgür ve sorumlu bir varlık olmasıyla çelişmediği; Tolga'nın "Hatalarımdan sorumlu tutulamam." sonucunun yanlış olduğu belirtilmişse **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap (3.1): Allah'ın (cc) ilim sıfatı, geçmişi ve geleceği kuşatan mutlak bir bilgidir; O, görünen ve görünmeyen her şeyi bilir. Ancak Allah'ın (cc) insanın ne yapacağını bilmesi, insanı o davranışı yapmaya zorladığı anlamına gelmez. Allah (cc), insanın kendi iradesiyle neyi seçeceğini bilir ama seçimi insana bırakır ve sonuçları onun tercihine göre yaratır. Tolga, bilmek ile zorlamayı birbirine karıştırmaktadır. Allah'ın (cc) ilim, irade ve kudret sıfatları insanın özgür ve sorumlu bir varlık olmasıyla çelişmez. Bu yüzden Tolga, kendi iradesiyle yaptığı hatalardan sorumludur.

Yanlış cevap (3.1): Tolga'nın görüşünün doğru kabul edilmesi, Allah'ın (cc) insanın yapacaklarını bilmediğinin ileri sürülmesi ya da insanın her davranışının zorunlu olarak önceden belirlendiği için iradesinin bulunmadığının söylenmesi yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (3.2): Dört ölçütün her biri ikişer puandır (2+2+2+2).

- Akıl: Beled suresinin 8-10. ayetlerinde insana hayır ve şer yollarının gösterildiği; insanın aklı sayesinde doğru ile yanlışı, hayır ile şerri ayırt edebildiği (temyiz ve tefrik kabiliyeti) belirtilmişse **(2 puan)**.
- İrade: Kehf suresinin 29. ayetinde insanın iman etmek ile inkâr etmek arasında kendi iradesiyle seçim yapabildiğinin bildirildiği, insanın özgür iradeye sahip olduğu belirtilmişse **(2 puan)**.
- Sorumluluk: Aklıyla doğruyu yanlıştan ayırt edebilen ve iradesiyle tercih yapabilen insanın seçimlerinden sorumlu olduğu; akıl ve iradenin sorumluluğun temelini oluşturduğu ilişkilendirilmişse **(2 puan)**.
- Akıl, irade ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi gösteren uygun bir günlük hayat örneği verilmişse **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap (3.2): Beled suresinin 8-10. ayetlerinde Allah'ın (cc) insana hayır ve şer yollarını gösterdiği bildirilir. İnsan, aklı sayesinde bu iki yolu birbirinden ayırt edebilir. Kehf suresinin 29. ayetinde ise insanın iman etmek ile inkâr etmek arasında kendi iradesiyle seçim yapabildiği vurgulanır. Aklıyla doğruyu yanlıştan ayırt eden ve iradesiyle seçim yapan insan, yaptığı seçimlerden sorumludur. Örneğin sınavda kopya çekmenin yanlış olduğunu bilen bir öğrenci, kopya çekip çekmemeye kendi iradesiyle karar verir. Kopya çekmeyi seçerse bu tercihin sonuçlarından kendisi sorumlu olur.

Yanlış cevap (3.2): Ayetlerle ilişki kurulmadan yalnızca kavramların tanımlarının yazılması, akıl ve iradenin sorumlulukla ilgisi olmadığının ileri sürülmesi ya da insanın iradesi dışında gerçekleşen bir durumun (ör. doğduğu yer) sorumluluk örneği olarak verilmesi yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. **Doğru cevap (4.1):** Üç ölçüt sırasıyla iki, üç ve üç puandır (2+3+3).

- Özgürlüğün sınırları: İnsan için sınırsız bir özgürlüğün söz konusu olmadığı, toplum kuralları ve ahlaki değerlerin özgürlüğün sınırlarını belirlediği; özgürce karar veren insanın bu kararların sorumluluğunu da üstlendiği belirtilmişse **(2 puan)**.
- Kendisine karşı sorumluluk: Onur'un uykusunu, sağlığını, derslerini ve zamanını ihmal ederek kendisine karşı sorumluluklarını yerine getirmediği; hadiste gençlik, sağlık ve boş vaktin değeri bilinmesi gereken nimetler olarak sayıldığı ve insanın bu nimetleri nasıl kullandığından sorumlu olduğu hadisle ilişkilendirilerek açıklanmışsa **(3 puan)**.
- Çevresine karşı sorumluluk: Onur'un davranışlarının ailesini, takım arkadaşlarını ve okul hayatını da etkilediği; bu nedenle "Kimseye zararım yok." iddiasının doğru olmadığı, insanın davranışlarının yalnızca kendisini değil çevresini de etkilediği açıklanmışsa **(3 puan)**.

Örnek doğru cevap (4.1): İnsan özgürdür ama özgürlüğü sınırsız değildir; toplum kuralları ve ahlaki değerler özgürlüğün sınırlarını belirler. Özgürce karar veren insan, kararlarının sorumluluğunu da üstlenir. Onur, uykusunu, sağlığını ve derslerini ihmal ederek kendisine karşı sorumluluklarını yerine getirmemektedir. Hadiste gençliğin, sağlığın ve boş vaktin değerinin bilinmesi istenir. Bu nimetler insana verilmiştir ve insan onları nasıl kullandığından sorumludur. Ayrıca Onur'un "Kimseye zararım yok." sözü de doğru değildir. Antrenmanları kaçırması takım arkadaşlarını, ailesine vakit ayırmaması ise ailesini etkilemektedir. Bu yüzden Onur'un davranışları yalnızca kendisini değil çevresini de ilgilendirir.

Yanlış cevap (4.1): Onur'un sözünün doğru kabul edilmesi, özgürlüğün her istediğini yapmak olarak tanımlanması, insanın yalnızca başkalarına karşı sorumlu olup kendisine karşı bir sorumluluğu bulunmadığının ileri sürülmesi ya da hadisle ilişki kurulmadan yalnızca oyun oynamanın zararlarının sıralanması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (4.2): Üç ölçüt sırasıyla üç, iki ve iki puandır (3+2+2).

- İslam düşüncesinde özgürlüğün hürriyet kavramıyla ifade edildiği ve hürriyetin Allah'a (cc) tam bir kullukla mümkün olduğu; insanın ancak bu şekilde nefsinin arzularına, geçici isteklerine ve başkalarının baskısına bağımlı olmaktan kurtulup iradesini bilinçli kullanabileceği belirtilmişse **(3 puan)**.
- Onur'un aldığı kararı uygulayamamasının, onun geçici isteklerinin ve alışkanlığının etkisi altında kaldığını, iradesini bilinçli bir şekilde kullanamadığını gösterdiği; bu nedenle "Ben özgürüm." sözünün gerçeği yansıtmadığı açıklanmışsa **(2 puan)**.
- Onur'un gerçek anlamda özgür olabilmesi için iradesini akıl ve sorumluluk bilinciyle kullanması gerektiği bir öneriyle açıklanmışsa **(2 puan)**. Örnekler: Oyun süresini sınırlamak ve bu sınıra uymak; boş vaktini spor, okuma gibi faydalı etkinliklerle değerlendirmek; ailesinden veya rehber öğretmeninden destek almak.

Örnek doğru cevap (4.2): İslam düşüncesinde özgürlük, hürriyet kavramıyla ifade edilir ve hürriyetin Allah'a (cc) tam bir kullukla mümkün olduğu vurgulanır. İnsan ancak nefsinin arzularına, geçici isteklerine ve başkalarının baskısına bağımlı olmaktan kurtulduğunda iradesini bilinçli kullanabilir. Onur, kendi verdiği karara bir günden fazla uyamamıştır. Bu durum, onun oyun oynama isteğine bağımlı hâle geldiğini ve iradesini bilinçli kullanamadığını gösterir. Bu yüzden Onur kendini özgür sansa da gerçekte geçici isteklerinin etkisi altındadır. Gerçekten özgür olabilmesi için oyun süresini sınırlayıp bu sınıra uymalı, gerekirse ailesinden ve rehber öğretmeninden destek almalıdır.

Yanlış cevap (4.2): Onur'un istediği her şeyi yapabildiği için tamamen özgür olduğunun söylenmesi, hürriyetin "hiçbir kurala bağlı olmamak" olarak açıklanması ya da Onur'un kararını uygulayamamasıyla hürriyet arasında ilişki kurulmaması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. **Doğru cevap (5.1):** Her durum üç puandır (3+3+3+3). Her durumda kararın doğru verilmesi bir puan, gerekçenin akıl, irade ve özgürlük kavramlarıyla açıklanması iki puandır.

- I: Ela sorumlu tutulamaz **(1 puan)**. Dört yaşındaki bir çocuğun aklı, davranışlarının sebep ve sonuçlarını kavrayıp doğru ile yanlışı ayırt edecek (temyiz) düzeye henüz ulaşmamıştır; ergenlik çağına da ulaşmadığı için mükellef değildir. Onu eğitmek ailesinin sorumluluğundadır **(2 puan)**.
- II: Kemal Bey çarpmadan sorumlu tutulamaz **(1 puan)**. Olay, onun iradesi dışında gelişen, kontrol edemediği bir durumdur; bayıldığı anda iradesini kullanarak karar verme imkânı yoktur **(2 puan)**. Rahatsızlığını önceden bilip tedbir almasaydı sorumlu olacağının belirtilmesi de kabul edilir.
- III: Yasin sorumludur **(1 puan)**. Akıl sahibi ve mükellef olan Yasin, emniyet kemeri takmadan çalışmanın tehlikesini kavrayabilecek durumdadır. Kemeri takmamayı kendi özgür iradesiyle seçmiş ve kendi canını tehlikeye atmıştır **(2 puan)**.
- IV: Cem Bey sorumludur **(1 puan)**. Tehlikeyi bilmektedir ve çalışmayı durdurma yetkisine sahiptir. Buna rağmen özgür iradesiyle çalışmayı sürdürme kararı vermiş, başka insanların hayatını tehlikeye atmıştır **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap (5.1): I. Ela sorumlu tutulamaz; çünkü dört yaşındaki bir çocuk doğruyu yanlıştan ayırt edecek akli olgunluğa ulaşmamıştır, mükellef değildir. II. Kemal Bey sorumlu tutulamaz; çünkü olay onun iradesi dışında gelişmiştir, bayıldığı anda özgürce karar verme imkânı yoktur. III. Yasin sorumludur; çünkü akıl sahibidir, kemer takmamanın tehlikesini bilebilir ve buna kendi iradesiyle karar vermiştir. IV. Cem Bey sorumludur; çünkü tehlikeyi bildiği hâlde kendi iradesiyle çalışmayı durdurmamış, başkalarının hayatını tehlikeye atmıştır.

Yanlış cevap (5.1): Ela'nın veya Kemal Bey'in de diğerleri gibi tam olarak sorumlu tutulması, Yasin'in "Kendi canı, kendi bilir." denilerek ya da Cem Bey'in işin yetişmesi gerektiği için sorumlu olmadığının ileri sürülmesi veya karar yazılıp gerekçe belirtilmemesi yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (5.2): Üç ölçüt sırasıyla iki, üç ve iki puandır (2+3+2).

- İnsanın mutlak özgür olmadığı; yaş ve akli olgunluk (I. durum), iradesi dışında gelişen durumlar (II. durum), toplum kuralları ve iş güvenliği kuralları gibi sınırların (III ve IV. durumlar) insanın özgürlüğünü sınırladığı belirtilmişse **(2 puan)**.
- Özgürce karar verme imkânı bulunmayan Ela ile Kemal Bey'in sorumlu tutulamadığı, özgür iradesiyle karar veren Yasin ile Cem Bey'in ise sorumlu olduğu karşılaştırılarak sorumluluğun özgürce karar verebilme ölçüsünde olduğu açıklanmışsa **(3 puan)**.
- Yargının doğru olduğu sonucuna ulaşılmış; ayrıca bilgi ve yetkisi daha fazla olan, kararı başkalarını da etkileyen kişinin (Cem Bey) sorumluluğunun daha geniş olduğu belirtilmişse **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap (5.2): Yargı doğrudur. İnsan mutlak özgür değildir; yaşı, akli olgunluğu, iradesi dışında gelişen olaylar, toplum kuralları ve iş güvenliği kuralları özgürlüğünü sınırlar. Ela henüz doğruyu yanlıştan ayırt edecek yaşta olmadığı, Kemal Bey de bayıldığı anda karar verme imkânı bulunmadığı için sorumlu tutulamaz. Yasin ve Cem Bey ise akıllarını kullanarak doğruyu bilebilecek ve özgürce karar verebilecek durumdadır; bu yüzden sorumludurlar. Yani insan, özgürce karar verebildiği ölçüde sorumludur. Cem Bey hem tehlikeyi bildiği hem de çalışmayı durdurma yetkisine sahip olduğu ve kararı herkesi etkilediği için onun sorumluluğu daha geniştir.

Yanlış cevap (5.2): İnsanın her durumda tamamen özgür olduğunun ya da hiçbir durumda özgür olmadığının ileri sürülmesi, sorumluluğun yalnızca olayın sonucuna göre (zarar büyükse sorumluluk vardır gibi) belirlendiğinin söylenmesi ya da durumlar karşılaştırılmadan yalnızca yargının tekrar edilmesi yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (5.3): Üç ölçütün her biri ikişer puandır (2+2+2).

- III. durumda Yasin'in davranışının öncelikle kendi canını tehlikeye attığı, ancak ailesini ve iş arkadaşlarını da etkileyebileceği; bu davranışın bireysel sorumlulukla ilgili olduğu belirtilmişse **(2 puan)**.
- IV. durumda Cem Bey'in kararının iskelede çalışan herkesin hayatını tehlikeye attığı; yetki ve bilgi sahibi olduğu için onun toplumsal sorumluluğunun daha büyük olduğu karşılaştırılarak açıklanmışsa **(2 puan)**.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası'nın çalışanlarda sorumluluk bilincini artırmayı amaçladığı; seminer, eğitim ve bilgilendirme çalışmalarıyla bireylerin özgür iradeleriyle yaptığı tercihlerin yalnızca bireysel değil toplumsal bir sorumluluk olduğunun hatırlatıldığı belirtilmişse **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap (5.3): Yasin'in emniyet kemerini takmaması öncelikle kendi canını tehlikeye atar; ama bir kaza olursa ailesi ve iş arkadaşları da bundan etkilenir. Bu, daha çok bireysel sorumlulukla ilgilidir. Cem Bey'in kararı ise iskelede çalışan bütün işçilerin hayatını tehlikeye atar. Tehlikeyi bilen ve önlem alma yetkisi olan kişi olduğu için onun sorumluluğu toplumsal boyutta ve daha büyüktür. İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası, seminer ve eğitimlerle çalışanlarda sorumluluk bilincini artırmayı, kişilerin özgür iradeleriyle yaptığı tercihlerin yalnızca bireysel değil toplumsal bir sorumluluk olduğunu hatırlatmayı amaçlar.

Yanlış cevap (5.3): İki durumun sonuçlarının aynı olduğunun söylenmesi, iş güvenliği kurallarına uymanın yalnızca işverenin sorumluluğu olduğunun ileri sürülmesi ya da haftanın amacının sorumluluk bilinciyle ilgisi olmayan biçimde (ör. çalışanların tatil yapması) açıklanması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. **Doğru cevap (6.1):** Her doğru hücre bir puandır (1+1+1+1).

- Kavramlar (her biri 1 puan): Yükümlülük (sorumluluk), güç, iyilik, kötülük, dua, unutma, yanılma, ağır yük, af, bağışlama, acıma (merhamet), Mevla, yardım kavramlarından ikisi. Mealde geçen başka bir kavramın (ör. Rab, kâfir) yazılması da doğru kabul edilir.
- Konular (her biri 1 puan): İnsanın sorumluluğunun gücüyle sınırlı olması; herkesin yaptığı iyiliğin ve kötülüğün kendisine ait olması (kişisel sorumluluk); unutma ve yanılmadan dolayı sorumlu tutulmamayı dileme; Allah'tan (cc) af, bağışlanma ve merhamet dileme; Allah'tan (cc) yardım isteme; dua konularından ikisi.

Örnek doğru cevap (6.1): Kavramlar: 1. Sorumluluk (yükümlülük) 2. Dua. Konular: 1. İnsanın ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü tutulması 2. Allah'tan (cc) af, bağışlanma ve merhamet dileme.

Yanlış cevap (6.1): Kavram ve konu sütunlarının birbirine karıştırılması (ör. bir cümlenin kavram, tek kelimenin konu olarak yazılması) ya da ayette geçmeyen kavram ve konuların (ör. oruç, zekât, hac) yazılması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (6.2): Her başlık üç puandır (3+3).

- Allah'ın (cc) kullarına bildirdiği ilkeler: "Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar." ve "Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır." ifadeleri yazılmışsa **(3 puan)**. Yalnızca biri yazılmışsa bir puan verilir.
- Kulun Rabbine yönelttiği dualar: "Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma!", "Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme.", "Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme!", "Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!", "Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." ifadelerinden en az ikisi yazılmışsa **(3 puan)**. Yalnızca biri yazılmışsa bir puan verilir.

İfadelerin anlamı bozulmadan kısaltılarak yazılması da kabul edilir. Bir ifadenin yanlış başlık altına yazılması durumunda o ifade için puan verilmez.

Örnek doğru cevap (6.2): İlkeler: "Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar.", "Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır." Dualar: "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma!", "Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme!", "Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!"

Yanlış cevap (6.2): Dua ifadelerinin ilkeler başlığı altına ya da ilke ifadelerinin dualar başlığı altına yazılması, ayette yer almayan ifadelerin yazılması yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

Doğru cevap (6.3): Üç ölçüt sırasıyla üç, üç ve dört puandır (3+3+4).

- Yiğit'in gücünün yettiği ölçüde sorumlu olduğu; ayete göre Allah'ın (cc) kimseyi gücünün yetmediği şeyle yükümlü kılmadığı, bu nedenle Yiğit'in gücünü aşan bir program yerine imkânlarına uygun bir program yaparak üzerine düşeni yapması gerektiği; kazandığı iyiliğin kendi yararına olduğu, yani gösterdiği emeğin boşa gitmeyeceği açıklanmışsa **(3 puan)**.
- Ayetteki "Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma!" duasının insanın unutabilen ve yanılabilen bir varlık olduğunu gösterdiği; insanın acziyetini kabul ederek Allah'a (cc) yönelmesi ve O'ndan yardım dilemesi gerektiği; Yiğit'in hataları yüzünden ümitsizliğe düşmek yerine çabasını sürdürüp dua etmesi gerektiği açıklanmışsa **(3 puan)**.
- Burak'ın ayeti yanlış yorumladığı; ayetin sorumluluğu gücün yettiği ölçüyle sınırladığı ama gücün yettiği şeylerden sorumluluğu kaldırmadığı, zorlanmanın gücün yetmemesi anlamına gelmediği; ayete göre kötülüğün kişinin kendi zararına olduğu, Burak'ın çaba göstermemesinin sonuçlarına da kendisinin katlanacağı açıklanmışsa **(4 puan)**. Yalnızca Burak'ın sözünün yanlış olduğu belirtilip gerekçe yazılmamışsa bir puan verilir.

Örnek doğru cevap (6.3): Ayette Allah'ın (cc) bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kıldığı bildirilir. Yiğit'in gücünü aşan bir program yapması ve ona uyamayınca kendini başarısız saymasının yerine, imkânlarına uygun bir program hazırlayıp üzerine düşeni yapması gerekir. Ayete göre kişinin kazandığı iyilik kendi yararınadır; yani Yiğit'in gösterdiği emek boşa gitmeyecektir. Ayetteki "Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma!" duası da insanın unutabilen ve yanılabilen bir varlık olduğunu hatırlatır. Yiğit, hataları yüzünden ümitsizliğe düşmek yerine acziyetini kabul ederek Allah'a (cc) dua etmeli ve çalışmaya devam etmelidir. Burak ise ayeti yanlış anlamıştır. Ayet, insanın sorumluluğunu gücüyle sınırlar ama gücünün yettiği şeylerden kaçmasına izin vermez. Zorlanmak, gücünün yetmediği anlamına gelmez. Ayrıca ayette kötülüğün kişinin kendi zararına olduğu bildirilir; Burak çaba göstermezse bunun sonucuna da kendisi katlanır.

Yanlış cevap (6.3): Yiğit'in hiçbir şeyi başaramayacağı görüşünün desteklenmesi, Burak'ın sözünün ayetle uyumlu kabul edilmesi, ayetin insanı her türlü sorumluluktan kurtardığının ileri sürülmesi ya da sözlerin ayetle ilişkilendirilmeden değerlendirilmesi yanlış kabul edilir. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.